

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN ADIYAMAN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ¹

Murat SEZİK

Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İİBF, SBKY Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Ana Bilim Dalı
murat.sezik@inonu.edu.tr

0000-0003-4512-2346

Atıf / Citation: Sezik, M. (2024). 6 Şubat depremlerinin Adıyaman kent kimliğine etkisi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (İNİJOSS), 13(2), 418-440.

<https://doi.org/10.54282/inijoss.1521226>

Öz

Kültürel ve fiziksel bir mekân olan kent kimliktir ve kente kimlik kazandıran unsurlar çok yönlüdür. Bu kimlik unsurları arasında sivil mimari örnekleri, tarihi yapılar, kamu binaları, dini ve kültürel mekânlar gelecekle geçmiş arasında bağ kurduklarından öne çıkmaktadırlar.

Günümüz dünyasında kentlerin kimlik unsurları arasında yer alan kültür varlıklarına yönelik pek çok tehdit bulunmaktadır. Bunların en tehlikelisi ise doğal afetlerdir. Meydana gelen doğal afetler ile sadece kentlerin fiziki yapısı değil; aynı zamanda kenti ve toplumu geçmişi ile bağlayan değerler de zarar görmektedir. Bu afetlerden biri de 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleridir. Bu depremler 11 İli etkilemiş ancak Hatay, Kahramanmaraş, Malatya ve Adıyaman illeri ciddi yıkımlarla karşılaşmıştır. Bu dört ilde geniş alanlarda meydana gelen yıkımlar sonucunda özellikle kent merkezleri, kente kimliğini veren tarihi ve kültürel yapılar önemli ölçüde zarar görmüştür. Bu nedenle kentlerin yeniden inşasında ve eski yapıların yenileriyle yer değiştirmesinde kentin doğal ve yapay çevre unsurlarının (kentin morfolojisi) korunması kentin kimliğini kaybetmemesi adına önem arz etmektedir. Dikkate alınması gereken diğer önemli bir husus ise yerel halkın kente yabancılaşmasının önlenmesidir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı; Adıyaman ilinin kent kimliğini oluşturan fakat depremlerden zarar gören kültürel varlıkların tespitinin yapılması, beraberinde kültürel varlıkların yeniden ihyası, kentin sağlıklı planlanması ve yerel yönetimler için bir yol haritasının önerilmesidir. Araştırmada literatür taraması, belge toplanması, görüşmeler yapılması ve gözlemlere dayalı nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için İnönü üniversitesi ile Adıyaman Valiliği arasında yazışmalar yapılmış ve gerekli belge ve bilgiler resmi kanallardan toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent Kimlikleri, Deprem, Kültürel Miras, Yerel Yönetimler.

¹ Bu araştırma 16-18 Mayıs 2024 tarihlerinde Munzur Üniversitesinde gerçekleştirilen KAYFOR 24' de sunulan tebliğin genişletilmiş ve geliştirilmiş halidir.

THE EFFECT OF FEBRUARY 6 EARTHQUAKES ON ADIYAMAN CITY IDENTITY

Abstract

The city, as a cultural and physical space, is inherently characterized by its identity, which is shaped by various elements. Among these identity elements, examples of civil architecture, historical structures, public buildings, and religious and cultural sites stand out as they establish a connection between the past and the future.

In today's world, there are numerous threats to the cultural assets that constitute the identity elements of cities. Among these threats, natural disasters pose the most significant risk. Natural disasters not only affect the physical structures of cities but also damage the values that connect the city and its society with their past. One such disaster was the 6th February 2023 Earthquakes in Adiyaman Province. These earthquakes affected 11 provinces, but Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, and Adiyaman provinces experienced severe destruction. As a result of the widespread destruction in these four provinces, particularly in urban centers, historical and cultural structures that define the identity of the city suffered significant damage. Therefore, preserving the natural and artificial environmental elements (the morphology of the city) is crucial for cities not to lose their identity during reconstruction and the replacement of old structures with new ones. Another important consideration is preventing the alienation of the local population from the city.

In this context, the purpose of this study is to identify the cultural assets that constitute the urban identity of Adiyaman Province, but have been damaged by earthquakes, and to propose a roadmap for the revival of these cultural assets, healthy urban planning, and local governments. The study utilized a qualitative method based on literature review, document collection, interviews, and observations. In order to carry out the research, correspondence was made between İnönü University and Adiyaman Governorship and the necessary documents and information were collected through official channels.

Keywords: Urban Identities, Earthquake, Cultural Heritage, Local Governments.

GİRİŞ

Kent kimliği denildiğinde ilk akla gelen bir kenti diğerlerinden farklı kılan, o kente özgü niteliklerin tamamıdır. Bunlar literatürde doğal ve yapay kimlik özellikleri olarak iki başlık altında ele alınmaktadır. Kentin topografyası, iklim özellikleri, bitki örtüsü ve jeolojik yapısı doğal kimlik unsurları olarak kabul edilirken, kentin mimari eserleri, meydanı, kent mobilyaları ise kent kimliğinin yapay unsurları olarak kabul edilmektedir (Oktay, 2011:9, Ekşi, 2019:33)

Bir kentin inşa edilmesi süreci ele alındığında kentler, insan iradesinin doğal çevre üzerine etki ederek oluşturduğu yaşam alanlarıdır. Bu nedenle kentleri, onu ortaya çıkaran iradenin kimliğini ve inşa etme felsefesini ortaya koyduğu mekânlar bütünü olarak da görebiliriz. Ökten'e göre kent (2018: 19), bir medeniyet tasavvurunun ve bu tasavvura göre yaşayan cemiyetin eseridir. Bu eser toplumun kimliğini deklere etme ihtiyacından ortaya çıkmaktadır. Tanpınar'ın Beş Şehir eserinde İstanbul'a ilişkin "Ecdadımız, inşa etmiyor, ruh ve imanlarını maddeye geçirdiklerinden taş, ellerinde canlanıyordu, bir ruh parçası kesiliyordu" (2012: 148) ifadesi, kentin inşasında medeniyet tasavvurunun taşa nasıl işlendiğini göstermesi açısından önemlidir. Her bir kentin kendine has bir ruhu ve kimlik özelliği olduğu Mesnevi'de geçen bir hikâyede de zikredilmektedir. Bu hikâyede hastasını tedavi eden bir hekim hastasına önce memleketini sorar, sonra ekler "çünkü her memleket halkının ilacı başka başkadır", her memleketin kendine özgü bir ruhu vardır ve o memleketin havası, suyu, iklimi, yaşam şekli, hissiyatı, dolayısıyla ilacı, dermanı farklı olur (Alver, 2012: 19).

Maurice M. Cerasi (1999: 81) ise "Her uygarlık kendi kentlerini, onların biçimlerini karşı karşıya kalmış olduğu coğrafya ve miras kalan tarihi ile yaratmaktadır" yaklaşımıyla coğrafya ve

tarihin uygarlığın ayak uydurmak zorunda olduğu alın yazısı olarak değerlendirmektedir. Bu haliyle kent kimliklerinin bir bileşen olduğu, yaşanmışlıklar (tarih), kentin coğrafyası (Morfolojisi), kentte yaşayanların dünya algısı (Tasavvur) ve yaşam tarzı gibi yapıcı elemanlardan oluştuğu ifade edilebilir. Bir kente kimlik veren öğeler; camiler, kiliseler, tapınaklar veya görkemli anıtsal yapılar olabileceği gibi küreselleşmeyle birlikte daha anlamlı hale gelen kültürel farklılıklar da kimliği oluşturan yapıcı elemanlar olarak sayılabilir. Bir kentin bir kimlikle bütünleşmesi kent sakinlerinin bu kimlik öğelerini benimsemesiyle mümkündür. Rousseau, “yapılar bir kent doğururlar, ama bir siteyi yapan yurttaşlardır” derken kentte ikamet edenlerin yaşadıkları kentten ayrı düşünülmemeyeceğini vurgulamıştır (Rousseau’dan akt. Bumin, 2010: 56). Kente kimlik özelliği kazandıran imgelerin oluşmasında efsaneler de oldukça önemlidir. Efsanelerde yaratılan kent imgesi anlatılarıyla o kentte var olan meşhur unsurun, başka kentlerde de olabilecek iklim özellikleri, dağ, nehir, meyve, yemek veya türbe gibi unsurların sadece o kente has olma izlenimini bırakmaktadır. Örneğin Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi’nde seçtiği kent imgeleri tesadüfi değildir. Seçilen imgelerin her biri geçmişle bağlantılı kişilerin tecrübeleri, kendi zihinsel belleğindeki bilgiler ve kolektif belleğin izlerini taşımaktadır (Akkaya, 2016: 121). Evliya Çelebi’nin kent imgelerine dair göndermelerinin günümüzde dahi geçerli olduğu Bitlis, Bursa, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, İstanbul, İzmir, Manisa ve Trabzon illeri özelinde hazırlanan çeşitli turizm rehberlerinde, broşürlerde ve kitaplarda görülmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte bir kentin kimliği ve onun ayırt edici özellikleri büyük bir önem kazanmakla birlikte tartışmalı bir hale de gelmiştir. Özellikle çok katmanlı geçmişleri olan kentler söz konusu olduğunda, hangi geçmişin muhafaza edileceği veya ön plana çıkarılacağı hususu hayati önem taşıyan bir tartışma konusu olabilmekte, hatta politik bir sorun haline gelebilmektedir (Bartu, 2009: 44). Kent kimliklerinin korunmasına yönelik tartışma yaratan konulardan bir diğeri ise bu konunun kültür endüstrisinin kaynağı haline gelmiş olmasıdır (Mutlu, 2020: 67). Bunun sonucu olarak kentlerde, kentsel bellek oluşturma, kentin etnografyasını yansıtan müzeler oluşturma, kültür merkezleri kurma çabaları yaygınlaşmıştır. Dünyada İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan kent kimliklerini koruma ve kültür endüstrisi oluşturma düşüncesi 1970’li yıllarda hız kazanmıştır (Özdemir, 2012: 10). Bu durum Türkiye’de yerel kalkınma bağlamında yerel siyasetçiler tarafından 1980’lerden sonra fark edilmiş ve kent yöneticileri tarafından kendi kentlerini cazibe merkezi haline getirebilmek için tarihi mirası sıklıkla kullanmışlardır.

Araştırmanın hipotezi “*Şubat Depremleri Adıyaman’ın kent kimliğine önemli ölçüde zarar vermiştir.*” cümlesiyle ifade edilebilir. Fakat araştırma sınırlandırılarak kent kimliği öğeleri arasında yer alan yapay çevre unsurları ve sosyo-kültürel kimlik öğelerinden olan mahalleli ve mahalle üzerine odaklanmıştır. Araştırmada literatür taraması, belge toplanması, görüşmeler yapılması ve gözlemlere dayalı nitel yöntem kullanılmıştır. Ayrıca, araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için İnönü üniversitesi ile Adıyaman Valiliği arasında yazışmalar gerçekleştirilmiş ve neticede gerekli belge ve bilgiler toplanmıştır.

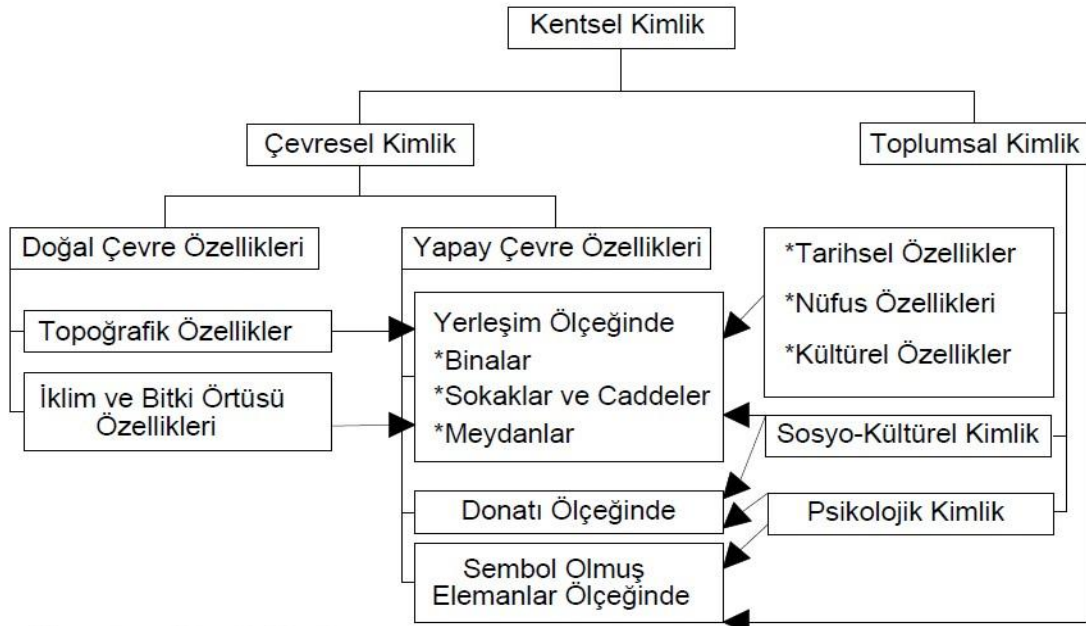
Araştırmanın amacı Adıyaman ilinin kent kimliğini oluşturan fakat depremlerden zarar gören kültürel varlıklarının tespitinin yapılması, beraberinde kültürel varlıkların yeniden ihyası ve kentin sağlıklı planlanması için yerel yönetimlere öneriler yapılmasıdır.

1. Kimlik Kavramı ve Kent Kimliğini Oluşturan Unsurlar

Kimlik kavramını, “bir kişinin kendi gözünde ve başkalarının gözünde ne olduğudur” şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu tanım kapsayıcı ve açıklayıcı olmakla beraber toplumsal bir varlık olarak insana özgüdür. Kent kimliği kavramı ise bir kentin adı anıldığında insanların aklına gelen ilk imaj veya imajlar bütünüdür. Kentin bir imgesi hem kentliler hem de başkaları tarafından kabul edilmesiyle o imge kentin kimlik özelliklerinden biri olarak kabul edilebilir (Bilgin, 2011: 39).

Kentsel kimlik, çevresel ve toplumsal kimlik öğelerinin toplamları neticesinde ortaya çıkan imgelerle hayat bulmaktadır. Çevresel kimlik unsurları da kendi arasında doğal çevre unsurları ve yapay çevre unsurları olarak tasnif edilmekte ve yapay çevre unsurları büyük ölçüde doğal çevre unsurlarından etkilenmektedir (Yeter, 2023:21). Örneğin kentin topografyası, iklim ve bitki örtüsü özellikleri, binaların konumunu, binalarda kullanılan yapı malzemeleri tercihini, cadde ve sokakların durumunu, kent meydanının büyüklüğü veya küçüklüğünü belirleyebilmektedir.

Şekil 1. Kent Kimliği Öğeleri

Kaynakça: (Es: 2015:8)

Bir kentte yaşayanların toplumsal kimliği ise tarih, kültür ve nüfus özellikleriyle şekillenmekte ve yapay çevre unsurları üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum Şekil 1'in incelenmesiyle rahatlıkla görülecektir. 6 Şubat depremleri Adıyaman'ın kent kimliği öğeleri arasında yer alan yapay çevre özelliklerinden kabul edilen yerleşim ölçeğindeki binalarını,

sokaklarını, sembol olmuş kültürel varlıkları ve deprem sonrası yaşanan göçler nedeniyle de toplumsal kimlik ögesi olarak kabul edilen sosyo-kültürel kimlik öğelerini önemli ölçüde kaybetmiştir.

2. Kent kimliğinde Yapılı Çevre Unsurlarının Önemi

Kent kimliğini belirleyen en önemli figür, kolektif belleğin bir izdüşümü olarak mekânda ortaya çıkan yapıli unsurlardır. Bu mekânlar özel, kamusal alanlar ve yarı kamusal alanlar olarak ayrılmakta ve her biri ortak kültürü ve kimliği biçimlendirmektedir. Kentin özel alanları bireyin kişisel özelliklerini geliştirirken, kamusal alanlar ise bireylerin toplumsallaşması ve sosyal ilişkilerinin gelişmesine aracılık etmektedir. Kentin kamusal mekânlarının en temel özelliği özel mekânın dışlayıcı karakterinin aksine kentlileri bir araya getirdiği için toplayıcı, çeşitli faaliyetler için davet edici ve etkinliklere dâhil edici karakterinin olmasıdır (Taşçı, 2014: 85). Ayrıca kamusal mekânlar kent kimliğinden etkilenip şekillenen yerlerdendir.

İnsanın ecdadından alıp sonraki kuşaklara aktardığı değerler ve kültürel miras, kentte kendini süreklilik içinde ve fiziksel olarak ortaya koyar. Kentin mimarisi, yollarıyla, köprüleriyle, kemerleriyle, evleriyle, anıtlarıyla ve mabetleriyle dünyanın insan yapısı olduğunu hatırlatmaktadır (Erzen, 2017: 117). Kentlerin eski yapıları sadece güzel oldukları için değil, geçmiş ve şimdi ile bağ kurduğu ve insanın fani bir varlık olduğunu hatırlattığı için anlamlıdır. Nitekim insanoğlu ölse bile bilinmek istemektedir. Bunu Anadolu coğrafyasında hüküm süren medeniyetlerin neredeyse tamamında görmek mümkündür. Dolayısıyla başta Roma İmparatorluğu olmak üzere, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'nda da bu durum izlenebilir. Zira insan yeryüzünde var olduğu günden bu yana hem çevresi hem de kendisiyle meşgul olmuş nazari- ameli bütün faaliyetlerini “manalı bütünlükler” şeklinde ortaya koymaya çalışmıştır (Karagöz, 2023: 55).

Roma imparatorları iktidarlarının anıtlarda ve kamu binalarında görülmesini istemişlerdir. Roma, etkisi altına giren her bir tarafa tanrılar adına imparatorluk anıtları inşa etmiş ve bu yapıların heybetiyle insanları etkileyerek itaat etmelerini sağlamışlardır (Sennett, 2011: 77). Roma'nın sloganı “bak ve itaat et” daha sonraki dönemlerde Piskopos kentlerinde de katedraller ve manastırlar üzerinden kendini göstermiştir. Osmanlı'da ise geleneksel dönemin yapıları olarak cami, bedesten, imaret, kervansaray, medrese gibi yapı unsurları kente kimlik veren mimari yapılar olarak öne çıkmaktadır. Oscar Niemeyer'ın “eskiden de günümüzde olduğu gibi mimariye önem verilirdi ve mimarlık bir güç gösterisi olarak kullanılırdı, oysa insanların evren karşısındaki durumu bir karınca gibi” (2013: 32) değerlendirmesi insanın dünyaya bir işaret bırakma arzusunu göstermesi açısından önemlidir.

Selçuklu ve Osmanlı'da kentlere kimlik kazandıran en önemli yerlerden birisi de mezarlıklardır. “Sessiz Şehir” olarak da adlandırılan mezarlıkların kentlere kimlik verme özelliği günümüzde de devam etmektedir. Nitekim mezarlıklar toplumların tarihi, arşivi ve hazinesi konumundadır. Mezarlıklar şehrin ister orta yerinde ister kenarında konumlandırılmış olsun sessiz uyarıcı ve insana ne olduğunu hatırlatıcı bir misyonu yerine getirmektedir (Erdem, 2020: 54). Osmanlı'da modern dönemle beraber kentlere kimlik kazandıran medrese, cami ve

mezarlıklar yerine, kamusal yapılar öne çıkmaya başlamış ve bunların yerini hükümet konakları, belediye sarayları, saat kuleleri olarak, kent merkezlerinin kurucu mekânları haline gelmişlerdir (Yeşilbaş, 2021: 74).

Sonraki süreçte Osmanlı bakiyesi olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'yle beraber yapılı çevre unsurlarının tasavvurunda mimari, ülkenin Osmanlı ve İslami geçmişinden koparak, milliliği modern olanla uzlaştırıldığı bir düzleme yerleştirilmiştir. Fakat bu dönem, modern kent mimarisinin yeni bir siyasal düzenle ya da ideolojiyle özdeşleştirilmesi sadece Türkiye'ye özgü bir şey olmamıştır. Bu dönem ortaya konulan modern formlar İtalya'daki Faşizm ve Sovyetler Birliği'ndeki Stalinizmden, Tel Aviv'i inşa eden Siyonizm'e kadar uzanmaktadır (Bozdoğan, 2015: 75). Hâkim devlet zihniyeti yeni zevkler ve tercihleri meşrulaştırarak Osmanlı modernleşme süreciyle başlayan apartmanla ve betonla kurulan ilişkiyi Cumhuriyetle büyütür ve genişleterek pekiştirmiştir.

3. 6 Şubat Depremlerinin Adıyaman Kent Kimliği Üzerindeki Etkileri

Güneydoğu Anadolu bölgesinin batısında bulunan ve Akdeniz Bölgesi ile birleşen noktada yer alan Adıyaman, Anadolu'nun bilinen en eski yerleşim yerlerinden biridir. Kentin Kuzey yönünde Malatya, Batı yönünde Kahramanmaraş, Güneybatı yönünde Gaziantep, Güneydoğu yönünde Şanlıurfa ve Doğu yönündeyse Atatürk Barajı bulunmaktadır. Merkez ilçe dâhil 9 ilçesi ile 406 köyü bulunan Adıyaman'ın ilçeleri Merkez, Besni, Çelikhân, Gerger, Gölbaşı, Kâhta, Samsat, Sincik ve Tut şeklinde sayılabilir. Adıyaman da tarih boyunca farklı isimlerle farklı medeniyetlerin egemenliğinde kaldığı için zengin bir kültürel ve tarihi mirasa sahip bir kenttir. Adıyaman ve çevresi yüzyıllar boyunca Asurlular, Persliler, Makedonlar gibi farklı egemenlikler görmüş, Kommagene Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu gibi farklı devletlerin önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur (Dalyan, 2023: 343).

Osmanlı'da Tanzimat Dönemi'nde ilçe olan Adıyaman, 1849 yılında sancak hâline getirilmiş ve Diyarbakır'a bağlanmıştır. 1859 senesinde Malatya'nın sancak olmasıyla yeniden ilçe hâline dönüştürülmüş ve Malatya'ya bağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar da Adıyaman, Malatya'nın bir ilçesi olarak kalmıştır. 1923 yılında Cumhuriyete geçişle beraber Türkiye'de hemen her alanda olduğu gibi idari yapıda da köklü değişiklikler yaşanmış ve 1928 yılı Aralık ayında daha önce Malatya'ya bağlı bir kaza olan "Hısnımansur" ismi "Adıyaman" olarak değiştirilmiştir (Gülen, 2021: 360). 1954 seçimlerinden sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'nün memleketi Malatya'nın bölünmesi ve Adıyaman ilinin kurulması gündeme gelmiş, Parlamentoda yapılan kanun tasarısı görüşmelerinde Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri tasarımı desteklemişler, fakat bu yeni vilayete bağlanacak ilçelerin hangileri olacağı konusunda itirazlar olmuştur (Gündüz, 2019: 1234). Neticede, Adıyaman 1 Aralık 1954 tarihinde 6418 sayılı Kanunla Malatya'dan ayrılarak müstakil il haline gelmiştir.

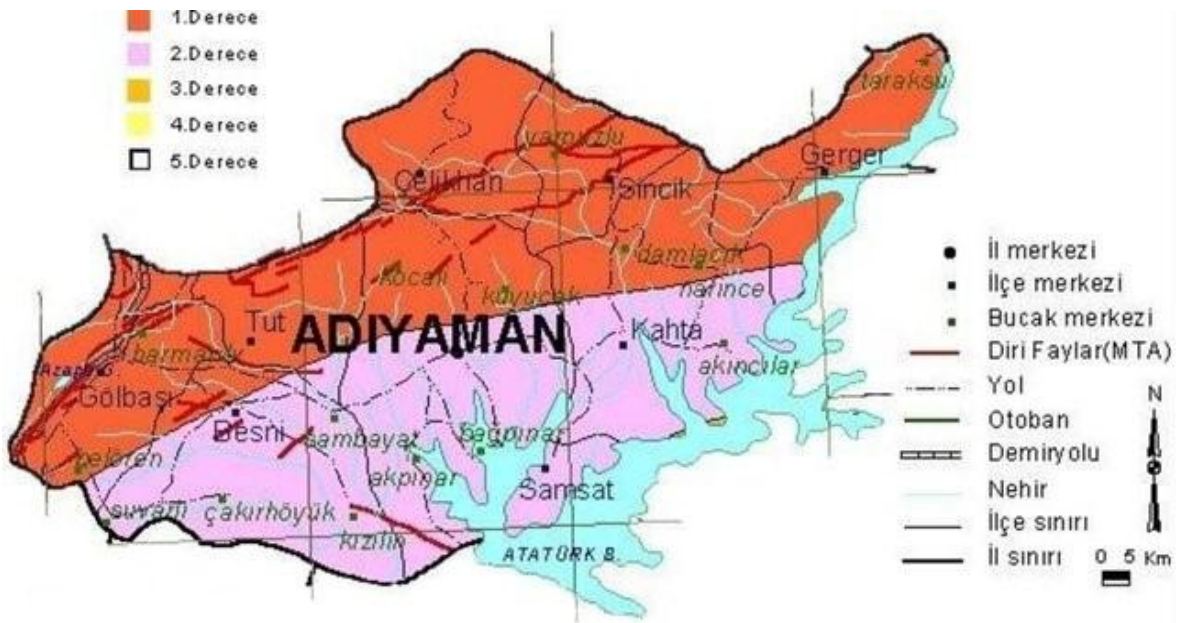
Adıyaman zengin kültürel ve tarihi mirasa sahip kentlerden birisi olmasına rağmen birçok Anadolu kenti gibi planlı bir kentleşme süreci geçirmemiştir. Bu plansızlık ve kent kimliğine değer katan kent imajlarının, kentin tarihsel kimliğini koruyan dokuları merkeze alan bir politikanın

benimsenmemesi neticesinde Adıyaman çok şey kaybetmiştir. Öztürk, Olgun ve Toprak (2019: 244), tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada Adıyaman'ın yüzyıllara dayanan uzlaşılı kültürünün, yerel kültürle bütünleştiği bir huzur şehri olduğu, bunun da kentlilik bilincinin gelişmesi açısından uygun bir temel oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu durum Adıyaman'a "Huzur Şehri" kimliği kazandırmaktadır. Bununla beraber kentin tarihini, sahip olduğu kültürel değerleri tanıyan ve bunları tanıtan bireylerin sayısı artırılmamış, başka bir ifadeyle önce belli aidiyetler temelinde yükseltilmiş bir kent kültürünün oluşması ve yaygınlaştırılması gerçekleştirilememiştir.

4. 6 Şubat Depremlerinin Kültür Varlıkları Üzerinde Oluşturduğu Etkiler

Adıyaman ili köklü tarihi ve kültürel birikimiyle Anadolu'nun öne çıkan kentlerinden biridir. Kalesini, ibadet mekânlarını, tarihi ticari mekânlarını, tarihi eğitim kurumlarını ve sivil mimari örneklerini 6 Şubat depremlerine kadar olan süreçte korumayı başaran Adıyaman ili yaşanan depremlerden en çok etkilenen dört ilden biri olması nedeniyle önemli bir yıkımla karşı karşıya kalmıştır. Deprem araştırmaları dairesi tarafından hazırlanan ve Adıyaman'ın deprem riski alanlarını gösteren haritadan da anlaşılacağı üzere kentin tamamı deprem riski altındadır. Nitekim haritadan da anlaşılacağı üzere kentin önemli bir kısmı birinci derece deprem riski altındayken diğer yarısı da ikinci derece deprem riski altındadır ve bu yıllar önce kayıtlara geçirilmiştir.

Şekil 2. Adıyaman Deprem Bölgeleri Haritası

Kaynak: Deprem Araştırmaları Dairesi, Ankara

Şekil 2'den de anlaşılacağı üzere merkez ve ilçeleri çok ciddi deprem tehdidi altında olan Adıyaman 6 Şubat 2023 depremlerinden en çok etkilenen illerden biri olmuştur. Resmi kayıtlara göre 8387 kişinin hayatını kaybettiği depremlerde 1485 bina yıkılmış, 68 bin yapı hasarlı hale

gelmiş, 6108 yapının ise acil yıkılması gereken ağır hasar aldığı tespit edilmiştir. Kentin kimliğinin oluşmasında önemli katkıları olan kültürel varlıklar da bu depremden önemli ölçüde etkilenmiştir.

Makaleyi kaleme alan araştırmacının üç yıl bulunduğu Adıyamanda ilin kültür ve sanat faaliyetleri bağlamında çeşitli STK'larla yürütülen çalışmalarda ilin kültürel varlıklarını ve ibadet mekanlarını çeşitli öğrenci gruplarıyla defalarca ziyaret etmenin verdiği avantajla deprem sonrasında da aynı mekanlar gezilmiş ve yapılan faaliyetler yetkililerle değerlendirilmiştir. Örneğin kentin ibadet mekânlarından olan Mor Petrus Mor Pavlus Kilisesi, Ulu Cami, Kap Cami, Yeni Pınar Cami, Kurşunlu Cami ve İndere cami gibi kentin hatta bölgenin önemli tarihi yapıları önemli zararlar almıştır. Depremler sonucunda kentin sivil mimari örnekleri arasında sayılan Keleş Konağı, Yusuf Bozat Konağı ve Besni Kargalı Konağı da zarar görmüştür. Bu çalışmada sadece Adıyaman merkez ilçede yer alan kültürel varlıklar ve mahalleler üzerinde durularak çalışma alanı sınırlandırılmıştır.

Araştırma kapsamında deprem sonrası sürecin daha iyi kavranılabilmesi ve kentin geleceğine ilişkin öngörülerde bulunabilmek adına kentin farklı yerlerinde katılımcı gözlem gerçekleştirilmiş, kültür varlıklarının durumunu öğrenebilmek için İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yetkilileriyle, mahallelerdeki yıkımın boyutunu daha iyi anlayabilmek için İl Acil Afet Müdürlüğü yetkilileriyle ve yerel yönetimler bağlamında kentin önemli katılımcı kurumlarından olan kent konseyi genel sekreteri ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiş ve kentin kimliğinin korunmasına ilişkin görüşler karşılıklı olarak paylaşılmıştır. Son olarak kent sakinleriyle odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler çalışmanın şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. Zira çalışmanın il merkezi ile sınırlandırılması çalışmanın kapsamı doğrultusunda yapılan görüşmeler neticesinde kararlaştırılmıştır.

4.1. Mor Petrus Mor Pavlus Kilisesi

Mara Mahallesinde bulunduğu sokağa da ismini veren kilise, düz damlı ve basit planlı kilisenin 1888 yılında ve 1905 yılında iki kez onarıldığı ve kitabesinin 1905 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Kilisenin bulunduğu alan, ilk kez 1701 yılında Metropolitlik kurulmak amacıyla atılan Meryemana kilisesinin temelleri olarak bilinmektedir (Yılmaz, 2019: 4). Kilise günümüzde Süryani Cemaati tarafından kullanılmaktadır

Resim 1. Mor Petrus Mor Pavlus Kilisesi deprem öncesi ve sonrası

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü²

Depremde zarar gören kilisede hasar tespit çalışmalarına hemen başlandığı ve restorasyon hazırlıklarının devam ettiği söylenebilir.

4.2. Ulu Cami

Adıyaman il merkezinde bulunan ve kalenin batı yamacında yer alan Ulu Cami, doğuya doğru eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Merkezi kubbeli, kare plan üzerine, düzgün kesme beyaz taştan inşa edilen caminin doğu ve güney cepheleri, sokağa bakmaktadır. 6 Şubat depremlerine kadar ibadete açık olan cami ilk olarak Dulkadir Beyliği döneminde yapıldığı bilinmektedir. Fakat caminin hangi bey tarafından yaptırıldığı ihtilaflıdır. Bir kısım araştırmacılar mabedin Dulkadirli hükümdarı Alaüddevle Bozkurd (1479-1515) Bey tarafından yaptırıldığını ifade etmekte bir kısmı da Adıyaman'ın idaresinden sorumlu Durak Bey tarafından inşa edildiğini belirtmektedir (Altın, 2016: 1226).

Caminin bugünkü şeklini 1863 yılında aldığı bilinmektedir. Adıyaman'ın ilk Cuma camisi olarak yapılan Adıyaman Ulu Camisinin merkezi konumu, mimari yapısı ve tarihçesi ile kentin kimliğine değer katmaktadır.

Resim 2. Adıyaman Ulu Cami deprem öncesi ve sonrası

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

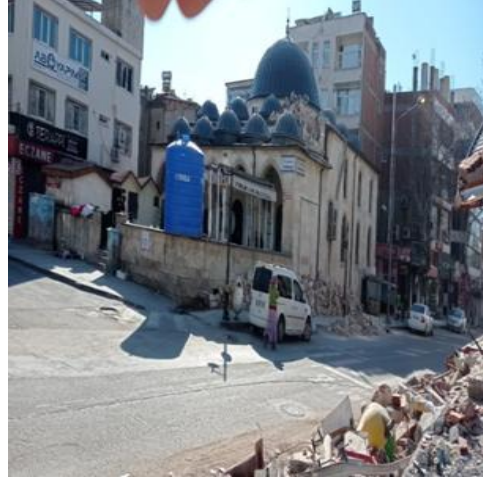
4.3. Yeni Pınar Camii

Adıyaman şehir merkezindeki Yenipınar Mahallesi'nde bulunan cami Kitabesindeki bilgiye göre 1720'de Hacı Mahmut tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Cami kesme taştan yapılmış

²Görseller Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/adiyaman>) ve Anadolu Ajansı'nın (<https://anadoluimages.com>) sayfalarından izin alınarak kullanılmıştır.

olup 1985 yılında büyük oranda yıkılıp yeniden inşa edilmiştir. Dikdörtgen formda yapılan caminin kuzeyinde bir avlusu bulunmaktadır (Yurtbakan, 2023).

Resim 3. Yeni Pınar Camii

Kaynak: Anadolu Ajansı

4.4. Kap Cami

Hoca Ali tarafından 1768 yılında yaptırılan caminin giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeden anlaşıldığı kadarıyla 1923 yılında Hacı Mehmet Ali tarafından yenilediği bilinmektedir. Cami muhtemelen 1893 yılında meydana gelen Malatya merkezli 9 şiddetindeki depremde yıkılmış, bu depremde Adıyaman Ulu Camisi'nin de büyük oranda hasar görmüştür. 1934 yılında minaresinin üst kısmı yıldırım düşmesi sonucu yıkılmış ve daha sonra onarım görmüştür (Altın, 2017: 105).

Yapı en son 2008 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Kap Cami Adıyaman'daki diğer tarihi yapılar gibi düzgün kesme taştan yapılmış olup bölgedeki tek örnek olarak üzeri bağdadi sıvalı ahşap bir kubbe ile örtülüdür. Caminin kuzey kısmında iki mihrabiyeli ve üzeri düz ahşap tavanlı son cemaat yeri bulunmaktadır. Kible duvarında bulunan mihrap mukarnas kavsaralı ve kesme taştan yapılmışken, minberi ceviz ağacındandır. Kuzeybatı kısmında bağımsız olarak yer alan minare; kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir.

Resim 4. Kap Cami

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

4.5. Tuz Hanı

Osmanlı döneminde inşa edilen, 200 yıldan fazla tarihi olan Tuz Hanı, taş mimarisi, kapıları ve duvarlarındaki ahşap süsleme ile günümüze ulaşan eserlerden birisidir. Kesme taş ve moloz taş kullanılarak yığma yapım tekniği ile tek ve iki katlı olarak inşa edilmiştir. İki katlı bölümün alt katı hayvan barınağı, üst katı ise misafirhane olarak hizmet veren hanın restorasyonu 2021 tamamlanarak kentin turizmine kazandırılmıştır. Fakat yapı 6 Şubat 2023 depremlerinden oldukça fazla etkilenmiştir.

Resim 5. Tuz Hanı

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

4.6. Cumhuriyet İlkokulu

Cumhuriyet İlkokulu, Malatya Vilayetine bağlı Adıyaman Kazasının ilk ve en köklü eğitim kurumu olma özelliğine sahiptir. Genç Cumhuriyetle yaşıt olan okul 1925-1926 yılında eğitim ve öğretim faaliyetlerine başlamış, daha sonra bina il halk kütüphanesi olarak hizmet vermiştir. Mevcut bina önceki binanın kuzey doğusuna düşen yerde bu binanın mimarisine uygun olarak kesme taşlarla iki katlı ve sekiz derslikli olarak 1933 yılında inşa edilmeye başlanmış ve 1937 yılında bitirilerek eğitim- öğretime açılmıştır.

Resim 6. Cumhuriyet İlkokulu

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

4.6. Keleş Konağı

Adıyaman ilinin merkezinde, kalenin eteğinde inşa edilmiş olan Keleş Konağı günümüze kadar gelebilmiş nadir sivil mimari örneklerinden biridir. Kesme taştan iki katlı olarak inşa edilen yapının alt katında değirmen bulunduğundan “değirmen evi” olarak da isimlendirilmektedir (Uzun ve Hanol, 2019: 42). 2015 yılında restore edilerek Adıyaman kültürünü gelecek nesillerle buluşturmak için hizmete açılan yapı da 6 Şubat depremlerinden zarar görmüştür.

Resim 7. Keleş Konağı

Kaynak: Anadolu Ajansı

5. 6 Şubat Depremlerinin Mahalle ve Mahalleli Üzerindeki Etkileri

Bir kente kimlik veren en önemli unsur mahalle ve burada yaşayan insanlardır. Mahallenin kentin özü, temeli ve kent ilişkilerinin oluşma zemini olduğu ifade edilebilir. Mahallenin insan ilişkilerinin estetik, mimari, kültürel, toplumsal ve hukuki düzlemi olduğu da söylenebilir. Mahalleyi, kişinin öz bilincinin, kendiliğinin başkası tarafından tanınmasını sağladığı ve başkasıyla ilişkisinin temelinde yer aldığı, ikamet alanı olarak gören Lynch (1997: 92), kentin iki asli unsuru bulunduğunu, bunların yönetim merkezi/çarşı ve ikamet edilen yer olarak mahalle olduğunu vurgulamıştır.

Mahallenin dört önemli işlevi Alver (2013: 25) tarafından ele alınmış ve bunları, kentli bir bilinç oluşturmada bir filtre görevi görmesi, sivil inisiyatif alanı olması, yardımlaşma ve dayanışma fonksiyonu üretmesi ve bir eğitim alanı olması şeklinde saymıştır. Mahallenin bu özellikleri Osmanlı döneminde de oldukça öne çıkmıştır, zira Osmanlı şehirlisinin toplumsal kimliğini belirlemede mahalle oldukça önemlidir. Mahallelik toplumsal hayat içinde önemli bir kimlik biçimiydi. Kentliler için mahallenin itibarına gelecek herhangi bir hanel kendilerine gelmiş sayılmaktaydı (Yüksek, 2017: 21). Günümüzde de buna benzer fonksiyonlar nedeniyle, mahallelinin kentli bir kimlik kazanmasına, kentli ve medeni ilişkilere belli düzeylerde katılmasına, kenti özümseyen ve benimseyen bir bilinç edinip gerektiği zamanlarda sivil bir irade ortaya koymasına imkân tanımaktadır.

Sanayileşme ve kentleşme dönemi her ne kadar mahallenin dönüşümü açısından yeni bir süreci başlatmış olsa da mahallenin kent için en önemli birim olma özelliğine zarar vermemiştir. Mahallenin sokağı, camisi, kahvehanesi, çeşmesi, parkı, evleri gibi her bir mekânı onu diğer mahallelerden ayırmakla beraber, o kentin kimliğini de oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen Adıyaman'ın 33 mahallesi bulunmaktadır. İl Acil Afet Müdürlüğünden alınan mahallelerin hasar durumlarını gösteren bilgiler mahallelerin önemli yıkımlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu bilgiler araştırmacı tarafından yeniden tasnif edilmiş ve eski yerleşim alanları, yoksulluk yaşanan alanlar ve diğerleri şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde, 6 Şubat depremlerinin eski yerleşim alanları olan mahallelerde çok büyük bir yıkıma yol açtığı görülmektedir. Tablonun vahametini, yıkık, acil yıkılması gerekenler, ağır hasarlı ve orta hasarlı bina sayılarıyla görmek mümkündür.

Tablo 1: Adıyaman'ın Eski Mahallelerindeki Binaların 6 Şubat Depremleri Sonrası Hasar Durumları

	YIKIK	ACİL YIKTIRILACAK	AĞIR HASARLI	ORTA HASARLI	AZ HASARLI	HASARSIZ
MUSALLA	33	21	86	39	156	95
ESKİSARAY	38	29	46	14	104	79
HOCAÖMER	22	5	28	58	117	29

YENİ PINAR	6	3	34	16	58	37
SIRATUT	13	4	44	17	127	43
KAPCAMI	40	1	84	9	172	126

Kaynak: İl AFAD Müdürlüğü

Bu verilerden hareketle Adıyaman'ın eski mahallelerinin neredeyse tamamının yeniden inşa sürecine gireceği söylenebilir. Bu mahallelerin yeniden inşa süreciyle ilgili en önemli sorun alanı şüphesiz mahalle kimliğinin korunup korunamayacağıdır.

Adıyaman'ın yoksulluğun yoğunlaştığı mahalleler olarak tanımlanan mahalleler tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2'de yer alması gereken mahallelerden olan Musalla Mahallesi eski yerleşim yerleri olan mahalleler arasında sayıldığı için ikinci tabloda ayrıca gösterilmemiştir.

Tablo 2: Adıyaman'ın Yoksul Mahallelerindeki Binaların 6 Şubat Depremleri Sonrası Hasar Durumları

	YIKIK	ACİL YIKTIRILACAK	AĞIR HASARLI	ORTA HASARLI	AZ HASARLI	HASARSIZ
BAHÇECİK	18	15	111	40	302	223
İMAMAĞA	26	28	352	90	704	497
VARLIK	34	4	182	63	193	27
MARA	44	7	199	27	77	25
MALAZGİRT	12	1	127	23	716	63
KAYALIK	23	4	77	29	425	642

Kaynak: İl AFAD Müdürlüğü

Tablo 2'de yer alan mahallelerdeki bina sayılarının çokluğu dikkat çekmektedir. Fakat buradaki yapıların büyük çoğunluğunun gecekondular tarzında inşa edilmiş yapılar olduğu veya imar ruhsatı olmasına rağmen imar dışına çıkılarak kat yükseltelen yapılar olduğu ifade edilmektedir.

Tablo 3: Adıyaman'ın Diğer Mahallelerindeki Binaların 6 Şubat Depremleri Sonrası Hasar Durumları

	YIKIK	ACİL YIKTIRILACAK	AĞIR HASARLI	ORTA HASARLI	AZ HASARLI	HASARSIZ
ALTINŞEHİR	16	12	148	112	660	253
ALİTAŞI	72	27	106	54	520	69
BARBAROS HAYRETTİN	26	6	91	9	73	8
CUMHURİYET	56	45	227	95	713	742

ESENTEPE	3	1	7	4	64	60
FATİH	7	7	97	58	932	511
KARAPINAR	71	11	223	80	881	118
MEHMET AKİF	23	12	142	38	312	63
MİMAR SİNAN	53	6	105	29	157	15
ÖRENLİ	14	5	54	20	133	24
PETROL OSB	5	0	6	26	104	88
SİTELER	31	17	142	77	996	288
SÜMEREVLER	75	41	187	150	1324	170
TURGUT REİS	112	45	247	48	370	68
ULUCAMI	36	13	99	52	207	58
YAVUZ SELİM	60	20	96	36	221	33
YENİ MAHALLE	120	44	489	124	1383	221
YENİ SANAYİ	45	31	111	74	646	158
YEŞİLYURT	20	6	169	59	1641	277
BAHÇELİEVLER	50	27	353	145	966	180
TÜRKİYE PETROLLERİ	14	1	41	19	189	58

Kaynak: İl AFAD Müdürlüğü

Tablo 3'te yer alan mahalleler, tablo 2'deki mahallelere göre, görece ekonomik anlamda daha iyi durumda olan ve yeni oluşan yerleşim alanlarıdır. Fakat bu mahallelerden Alitaşı, Cumhuriyet, Karapınar, Mimar Sinan, Sümerevler, Turgut Reis ve Yeni Mahalle depremlerden en çok zarar gören mahalleler arasındadır.

Bu mahallelerin her biri şüphesiz kentlerin hafıza kapları (Assman, 2001: 52) olmaları nedeniyle oldukça önemlidir. Mahallenin sokakları, camisi, çeşmesi, kıraathanesi, ticari alanları hatta ismi, kente kimlik veren imaj öğeleridir ve bunlar kentin yeniden yapılanmasında olabildiğince muhafaza edilmelidir. Mahalle ve yer isimleri de toplumsal hafızanın mekânsal kodları olmaları münasebetiyle korunmalıdır. Nitekim yer isimleri, tarihsel olarak önemli olanı ya da ideolojik olarak hatırlanmaya uygun olanı tanımlayan bir toplumsal hafıza politikası olarak kullanılmaktadır (Türkoğlu, 2023: 25). Günümüz Türkiyesinde tarihsel bir figürün ya da olayın anısına kentsel mekânların/mahallelerin isimlendirilmesi modern siyasetin önemli bir parçası olmuştur. Yeniden isimlendirme eylemleri literatürde ideolojik yapım ve yıkım süreçlerinde bir araç olarak görüldüğünden bundan kaçınılmalı ve mahallerin yeniden inşasından sonra yeni isimler aranmamalıdır.

6. Yapılı Çevre Unsurlarının Korunmasında Merkezi İdare ve Yerel Yönetimlerin Rollerini

Kentlere kimlik kazandıran soyut ve somut kültürel değerlerin geçmişten günümüze korunup yaşatılması hem merkezi idare hem de yerel yönetimler açısından önemli bir görev alanıdır. Zira 1982 Anayasası'nın 63. maddesi devlete tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlama görevini vererek bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri almasını hükme bağlamıştır.

1980'li yıllardan günümüze siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduran hükümetler, gelişen teknolojik olanakların da yardımıyla kentlerin kimlikli bir şekilde gelişimini sağlama noktasında etkin bir duruma gelmişlerdir. Bu konuda imar planları oldukça önemlidir. Fakat yerel yönetimlerin imar uygulamaları çoğu kez kentin kimlik elemanları düşünülmeden veya ikincil planda tutularak yapılmaktadır. Kimlik öğelerinin önde tutulduğu uygulamalarda ise bu öğelerin turistik değeri ve ekonomik getiri sağlaması nedeniyle olduğu ifade edilebilir.

Yerel yönetimlerin kent alanındaki planlama çalışmalarında toplumsal boyut yerine teknik boyut ile ilgilendikleri, mekânsal özgünlüğü korumaya dönük politikalar üretmediği söylenebilir (Yavuzçehre ve Altıntaş, 2023: 361). Türkiye'de hali hazırda kültürel mirasın korunması yerel yönetimlerle beraber merkezi idarenin birimlerinden olan Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne tevdi edilmiştir.

1983 tarihli, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmış bunu takip eden süreçte 1989 yılında da Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İle Koruma Kurulları Yönetmeliği hazırlanmıştır. 2004 tarihinde çıkarılan 5226 sayılı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la yeni bir düzenlemeye gidilerek Kültür varlıklarının korunmasına ilişkin kurumlar arasındaki görev ve sorumluluk belirlenerek dağınlık giderilmiş, koruma amacının gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan mali kaynaklara ilişkin düzenlemeler de hayata geçirilmiştir. Ayrıca 2863 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin, 2005 yılında hazırlanan, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik'le kurumların faaliyetlerini nasıl yürüteceklerine ilişkin tereddütler giderilmiştir.

5226 sayılı yasa ile kamu kurumu ve kuruluşlarıyla belediyeler ve valiliklere görev ve yetki verildiği görülmektedir. Kültürel mirasın koruma konusunda yerel yönetimlerin kültürel mirasın koruma konusundaki görev ve yetkileri çeşitlendirilerek arttırılmıştır. Bu düzenlemelerle beraber 5366 sayılı "*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun*"la da yerel yönetimler görevlendirilmiştir.

Kentlerin kimlikli yapılarının tescil edilmesi ve korunmasında aktif roller üstlenen yerel birimlerden birisi de Koruma Uygulama ve Denetim Bürolarıdır (KUDEB). İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere bu büroların kurulması 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu konuda 11 Haziran 2005 tarihinde bir yönetmelik

çıkartılarak KUDEB'lerin kuruluş ve işleyiş esasları ayrıntıya kavuşturulmuştur. KUDEB'ler, il özel İdarelerinde imar ile ilgili daire başkanlığı veya müdürlük, büyükşehir belediyelerinde imar daire başkanlığı veya yeni kurulacak daire başkanlığı, diğer belediyelerde ise imar müdürlüğü bünyesinde görev yapmaktadır.

Depreme maruz kalan tescilli taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili konularda da yetkilendirilen KUDEB'ler, Koruma Yüksek Kurulunun kararları ve konu ile ilgili diğer mevzuat hükümlerini dikkate alarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

KUDEB'lerin faaliyete geçmesiyle birlikte; Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimler arasındaki iş birliği artmış, kentlerin tarihi, kültürel ve mimari yapısının korunup yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacak uygulama ve denetim mekanizmaları daha etkin hale getirilmiştir. Adıyaman da deprem öncesi dönemde KUDEB biriminin ne il özel idaresinde ne de belediye bünyesinde kurulmadığı her iki kurumun teşkilat yapısından anlaşılmaktadır. Oysa kentteki sivil mimari örneklerinin ve tescilli yapıların korunabilmesi için gerekli bir birimdir.

SONUÇ

Adıyaman ili ve depremin etkilediği diğer kentlerde kentsel yenilenme artık bir zorunluluktur. Kentsel yenilenme gerçekleştirilirken yetkililerin cevaplanması gereken en önemli soru, kentin kimliğinin nasıl korunacağı olmalıdır. Zira kentin tarihi yapısı gözetilmeden gerçekleşen yenileme çalışmaları sadece yeni binaların dikilmesi ve neticede şehrin ruhunun yok olması anlamına gelecektir. Ayrıca kent insanlarla bütünleşen bir olgudur ve kentin mahallelerini yenilerken orada yaşayan insanların katılımının sağlanacağı bir ortamda birlikte düşünerek kenti planlamak oldukça önemlidir.

Kentin en merkezi yerlerinde bulunan ve kentin en eski yerleşim yerlerinden olan mahalleler rant değeri olarak oldukça yüksek mekanlardır. Bu mekanlara yapılması planlanan projelerde "soylulaştırma" uygulamaları olarak yorumlanabilecek yaklaşımlardan uzak durulmalıdır. Bu mahallelerde yaşayanlar kentin çeperlerine değil sadece kendi mahallelerine yerleştirilmelidir. Nitekim insanları komşusundan ve ait olduğu çevreden uzaklaştırmak sorunlu bir uygulamadır.

Söz konusu depremler kent mekanlarının tarihsel gelişiminde bir kırılma nokası oluşturduğundan yerelliğin yitilmesi riski oldukça artmıştır. Deprem sonrası mahalle bazında TOKİ tarafından uygulamaya sokulan projelerde özgünlük oldukça önemlidir. Yerel yönetimler bunun sağlanabilmesi için azami gayret göstermelidir. Aksi halde Adıyaman her yönüyle birbirine benzeyen konut alanları, ticaret mekanları ve rekreasyon uygulamalarıyla TOKİ kentine dönüşecektir.

Kentlerde kültürel mirası gelecek nesillere taşıyan en önemli unsur, o kentin taşınmaz kültür varlıkları ve tarihsel mirasıdır. Kentlerde bulunan taşınmaz kültür varlıkları yıllar içerisinde yaşanan çeşitli doğal afetlerle ciddi zararlar görmüştür. Bu doğal afetler içerisinde insanlara ve insanın oluşturduğu medeniyete en çok zarar veren ise depremler olmuştur. Taşınmaz kültür varlıklarının yeniden ihyası oldukça zahmetli ve maliyetli bir süreçtir. Fakat kentlerin hafızasını kaybetmemesi için mutlaka yapılması gereken görevler arasında yer almaktadır.

Yerel yönetimlerin yeterli mali kaynaklara sahip olamaması, yetki ve sorumluluk bağlamında yaşanan sorunlar ve üstesinden gelinemeyecek kadar çok görev yüklenmesi belediyelerin birçok konuda ürettiği hizmetlerin etkinliğini ve kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Oysa günümüzde vatandaşlar kente ait yaşanan sorunların çözümünde en önde gelen aktör olarak belediyeyi görmektedir. Fakat yerel yönetimlerin kent kimliğini korumada aktif roller üstlenmesi diğer görevlerinin daha önemli görülmesi nedeniyle zaman zaman ikincil planda kalabilmektedir. Bu konuda özellikle valiler ve belediye başkanlarının kültürel mirasa sahip çıkma bilinci lokomotif rol oynayarak yerelin korumasında ve koruma bilincinin oluşturulmasında oldukça önemlidir.

Adıyaman'da deprem sonrası kültür varlıklarının içinde bulunduğu durum ve kentin kimlik özelliklerinin tehdit altında bulunması hali il kültür müdürlüğü ve yerel yönetimler tarafından tespit edilmiş ve restorasyon süreçleri büyük ölçüde başlatılmıştır. Fakat Adıyaman'daki kültür varlıklarının tespit ve tescil işlemlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için kurulması gereken KUDEB birimi ne il özel idaresinde ne de belediyede kurulmamıştır. Bu durum kent kimliğinin korunması açısından önemli bir eksikliktir ve bir an evvel giderilmesi gerekir.

EXTENDED ABSTRACT

The traces of cities and urbanization processes date back to the depths of human history, yet the phenomenon of cities is often associated with the industrial revolution. Cities have formed, developed, and gained significance throughout historical processes. Each civilization has made its presence visible through the cities it has created and has shaped these cities with their unique ways of life. Cities, in this regard, not only serve as witnesses reflecting the culture of the period they inhabit but also carry knowledge from the past and shed light on the future.

Being both physical and cultural spaces, cities have identities, and the elements that give identity to cities are multifaceted. The concept of urban identity is the first image or set of images that comes to people's mind when the name of a city is mentioned. When an image of the city is accepted by both citizens and others, that image can be accepted as one of the identity characteristics of the city. When it comes to urban identity, the first thing that comes to mind is all the characteristics specific to that city that make it different from others. These are discussed under two headings in the literature: natural and artificial identity features. While the city's topography, climate characteristics, vegetation and geological structure are considered natural identity elements; The city's architectural works, squares and urban furniture are considered artificial elements of the city identity. In this context, from the everyday lives of city dwellers to culinary culture and urban architecture, a variety of elements contribute to the identity of a city. Ultimately, urban identity is a phenomenon consisting of unique historical, political, social, and economic processes that differentiate one city from another. Among these identity elements, examples of civil architecture, historical structures, public buildings, and religious sites stand out as they are the ones that best describe and give identity to a city. This is because space, being the most significant figure determining urban identity, is considered as a projection of collective memory.

In today's world, natural disasters cause significant damage to cities and can alter their physical structures. Natural disasters are not only affected by the physical structure of cities; at the same time, the values that connect the city and society with their past are also damaged. One such disaster was the earthquakes in Kahramanmaraş on February 6, 2023. These earthquakes affected eleven provinces, but Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, and Adıyaman provinces experienced severe destruction. In these four provinces, extensive areas, especially urban centers, suffered significant damage, resulting in historic and cultural structures that define the identity of the city being heavily damaged. For this reason, it is important to preserve the natural and artificial environmental elements (morphology of the city) in the reconstruction of cities and the replacement of old buildings with new ones in order not to lose the identity of the city. Another important issue to consider is to prevent local people from becoming alienated from the city.

Cultural assets, which are among the identity elements of cities, face numerous threats. However, the most dangerous of these are natural disasters because they damage the values that connect society to its history. Rebuilding and revitalizing cities with new structures instead of old ones means the witnesses of the community's past experiences are also being erased. Each historical building, each example of civil architecture damaged by earthquakes, negatively affects the urban identity. As a result of earthquakes, both the natural and artificial environmental elements of the city (the morphology of the city) undergo significant changes, and the city becomes alien to those who once lived there. Renewed city centers, squares, public buildings, new streets, and avenues give the city an entirely different identity.

This study examines the damages suffered by cultural assets listed among the urban identity elements of Adıyaman province and the residents following the earthquakes in Kahramanmaraş on February 6. The corrosive impact of the earthquake on the city's identity is discussed. Adıyaman province was chosen for this research due to being one of the oldest settlements in history. Research indicates that the city's history dates back to the Paleolithic age, around 40,000 BC, showcasing its rich cultural heritage.

Following the February 6 earthquakes, immediate efforts commenced in Adıyaman province, its districts, villages, and towns to segregate, classify, document, and clean the damaged, collapsed, and rubble-turned registered immovable properties using scientific methods. Documentation efforts continue for a significant portion of the damaged artifacts. Coordinated by the Diyarbakır and Adıyaman Museum Directorates, under the coordination of Prof. Dr. İrfan YILDIZ from Dicle University, these efforts are nearing completion. Apart from this documentation work on registered immovable properties, it is observed that Adıyaman Governorate, Adıyaman Municipality, and other municipalities are intensely engaged in rebuilding the city's identity. However, the reconstruction of cities with established identities after natural disasters will also take many years. This is because the city's imagery and morphology (street patterns, building forms, settlement structures) must change. Therefore, creating urban spaces that are compatible with the city's texture and sociology should be the priority in developing urban plans to establish an identity-driven Adıyaman.

When investigating the reasons for the failures in urban planning in Adıyaman before the earthquake, it is generally observed that these stem from either technical or political aspects, meaning the lack of connection between the planning organization and political decision-making bodies. Additionally, in urban planning, the involvement of various actors such as the city's residents, speculators, legally authorized institutions, private and corporate entities, each acting as planners to varying degrees, can also contribute to the failure of planning.

The research utilized qualitative methods based on literature review, document collection, interviews, and observations. In addition, in order to carry out the research, correspondence was made between İnönü University and Adıyaman Governorship and as a result, the necessary documents and information were collected. The aim of the study is to identify the cultural assets damaged by earthquakes that contribute to Adıyaman's urban identity, propose a roadmap for the revitalization of these cultural assets, and suggest healthy urban planning strategies for local governments.

Çıkar Çatışması Bildirimi/ Conflict of Interest Statement: Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir. / The authors declared no potential conflict of interest regarding the research, authorship, and publication of this article.

Destek/Finansman Bilgileri/ Support Financing Information: Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. / The authors have received no financial support for the research, authorship, and publication of this article.

KAYNAKÇA

- Akkaya, S. (2016). *Kent imgeleri ve günümüz kent markası tasarımına etkisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Altın, A. (2016). Geçmişten günümüze Adıyaman ulu camisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(24), 1224-1268.
- Altın, A. (2017). Adıyaman'da Bir Kabaltı ve Kab (Hacı Ali) Camisi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Dergisi*, (29), 103-124.
- Alver, K. (2012). *Kent imgesi, kent sosyolojisi*. Köksal Alver (Ed). İstanbul: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2013). *Mahalle*. İstanbul: Hece Yayınları.
- Assman, J. (2015). *Kültürel bellek / eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. Ayşe Tekin (Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bartu, A. (2009). *Eski mahallelerin sahibi kim? İstanbul küresel ile yerel arasında*. Sungur Savran. (Çev) İstanbul: Metis Yayınları.

- Bilgin, N. (2011). *Sosyal düşüncede kent kimliği*. İdeal kent, Kent Araştırmaları Dergisi, (3), 20-46
- Bozdoğan, S. (2015). *Modernizm ve ulus inşası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bumin, K. (2010). *Demokrasi arayışında kent*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Cerasi, M. M. (1999). *Osmanlı kenti*. Aslı Ataöv. (Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dalyan M. G. (2023). Kommagene'den Hısn-ı Mansır'a Adıyaman Tarihi, Cilt 1, Elâzığ: Asos Yayınları
- Ekşi, Y. E. (2019). *Herkes için Şehir*, Ankara: Tekin Yayınları
- Erdem, M. (2020). *Şehirlerin manevi hayatımızdaki yeri üzerine kent ve maneviyat*. Seyfettin Erşahin, Fatma Erşahin (Ed). Ankara: İdeal Kent Yayınları.
- Erzen, N. J. (2017). *Üç habitus: Yeryüzü, kent, yapı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Es, M. (2015). Kent kimliği, kent kültürü. *Şehir ve Düşünce Dergisi*, (7), 6-16.
- Gülen, A. (2021). Demokrat Parti Döneminde Adıyaman vilayetinin kuruluşuna dair bir tartışma, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 37(104), 357-382.
- Gündüz, M.(2019). Adıyaman kazasının vilayet olması ve bu süreçte yaşanan gelişmeler. *İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi*, 10(28), 1230-1254.
- Karagöz, M. (2023). *Mekin'den Mekan'a Osmanlı Şehri*, İstanbul: Timaş yayınları
- Lynch, S. (1997). *Dostluk üzerine*. Ferma Lekesizalın (Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mutlu, A. (2020). *Kenti anlamak*. Ankara: Palme Yayınevi.
- Niemeyer, O. (2013). *Dünya adil değil*. Leyla Tonguç Basmacı (Çev). İstanbul: Sel Yayınları.
- Oktay, D. (2011). Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış, *İdeal kent Dergisi*, 3, 8-19.
- Ökden, S. (2018). *Fincanımda kola var*. İstanbul: Tuti Kitap.
- Özdemir, N. (2012), *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*, Ankara: Hacettepe Yayınları.
- Öztürk, E., Olgun, C.K., Toprak, A. (2009). *Şehrim Adıyaman: Adıyaman kent kültürü ve kentlilik bilinci*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Sennett, R. (2011). *Ten ve taş*. Tuncay Birkan (Çev). İstanbul: Metis Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2012). *Beş şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Taşçı, H. (2014). *Şehir, mekân, meydan*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Türkoğlu, S. (2023). *Toplumsal hafızanın mekânsal kodları: yer isimleri, mekâna ve insana dair*. Melis Oğuz (Ed). Ankara: İdeal Kent Yayınları.

- Uzun, T. ve Hanol, Ö. (2019). *Adıyaman Geleneksel Evlerinden Günümüze Ulaşan Tek Temsilci: Keleş Konağı/ Değirmen Evi*. Latif Gürkan Kaya ve Sehla Abbasova (Ed). Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler içinde. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Yurtbakan, A. (2023). *6 Şubat Depreminden Etkilenen Kültür Varlıkları*, Adıyaman: Kültür Envanteri.
- Yavuzçehre, P. S., Altıntaş, M., (2023). *Sürdürülebilir kent kimliğinin inşasında yerel yönetimlerin rolü, şehir, toplum ve kimlik*. Musa Öztürk (Ed.). Ankara: Adamor Yayıncılık.
- Yeşilbaş, E. (2021). *Batılılaşma sürecinde yeni kent merkezinin sembol mekanları*. Tanzimat'tan günümüze imar ve şehircilik tarihi içinde. Musa Öztürk (Ed). Ankara: Bayındır Akademi.
- Yeter, E. (2023). *Şehir, Yönetim ve Kültürel Miras*, Ankara: İdeal kent Yayınları.
- Yılmaz, A. Z. (2019). Adıyaman Mır Petrus- Mor Pavlus Kilise'sisinde Dini Hayat, İnanış ve Ayin usullarinde Dinler Tarihi perspektifinden Bir Bakış, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yüksek, A. Y. (2017). *Kamusal ve mahrem arasındaki çatışma: Osmanlı toplumunda ötekileştirme ve kamusal ahlak mekânı olarak mahalle*. Magnetsiz şehirler. Alev Erkilet ve Yunus Çolak (Ed). Ankara: Nobel Kitap.